

C/2024/1565

5.3.2024

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Η κλιματική κρίση και οι επιπτώσεις της στις ευάλωτες ομάδες»

(γνωμοδότηση πρωτοβουλίας)

(C/2024/1565)

Εισηγητής: ο κ. **Ιωάννης ΒΑΡΔΑΚΑΣΤΑΝΗΣ**

Απόφαση της συνόδου ολομέλειας	23.2.2023
Νομική βάση	Άρθρο 52 παράγραφος 2 του Εσωτερικού Κανονισμού Γνωμοδότηση πρωτοβουλίας
Αρμόδιο τμήμα	Απασχόληση, κοινωνικές υποθέσεις, δικαιώματα του πολίτη
Υιοθετήθηκε από το τμήμα	21.11.2023
Υιοθετήθηκε από την ολομέλεια	13.12.2023
Σύνοδος ολομέλειας αριθ.	583
Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας (υπέρ/κατά/αποχές)	152/00/04

1. Συμπεράσματα και συστάσεις

1.1. Η κλιματική κρίση έχει ήδη συντελέσει στην αύξηση ακραίων καιρικών φαινομένων, όπως οι καταιγίδες, οι δασικές πυρκαγιές και οι πλημμύρες, που πλήττουν σοβαρά ευάλωτες κοινότητες σε ολόκληρο τον κόσμο και δημιουργούν επείγουσα ανάγκη για λήψη μέτρων προσαρμογής και ανάπτυξη της ανθεκτικότητας των κοινοτήτων. Αυτή η ολέθρια τάση εξαπλώνεται σε νέες περιοχές που δεν έχουν βιώσει τόσο ραγδαία φαινόμενα στο παρελθόν. Απαιτείται συλλογική και ολοκληρωμένη προσέγγιση, ενώ παράλληλα όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη θα πρέπει να αναλάβουν τις ευθύνες τους. Το πολιτικό και νομικό πλαίσιο θα πρέπει να ισχυροποιηθεί και η υφιστάμενη εφαρμογή να ενισχυθεί ακόμη περισσότερο.

1.2. Αν και η κλιματική κρίση αναμένεται να έχει βαθιές αρνητικές επιπτώσεις σε όλες τις χώρες και τις κοινωνικές τάξεις, οι ευάλωτες ομάδες θα πληρώσουν δυσανάλογα υψηλό τίμημα. Οι γυναίκες, τα παιδιά, οι φτωχοί, οι άνεργοι, οι μειονότητες, οι μετανάστες και τα άτομα με αναπηρία πρόκειται να επηρεαστούν σοβαρά από τις επιπτώσεις της κλιματικής κρίσης και να πληρώσουν τίμημα υψηλότερο του μέσου όρου λόγω αδυναμιών της πολιτικής σε εθνικό, ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο.

1.3. Οι ευάλωτες ομάδες είναι λιγότερο προετοιμασμένες να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις που θα δημιουργήσει η κλιματική κρίση για το βιοτικό τους επίπεδο τα επόμενα χρόνια, και έχουν επίσης λιγότερους διαθέσιμους πόρους για τον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής και την προσαρμογή σε αυτήν. Ως εκ τούτου, ελλοχεύει σημαντικός κίνδυνος όσον αφορά την άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους.

1.4. Οι κοινωνικές πτυχές της δίκαιης μετάβασης θα πρέπει να επισημανθούν σε στενή συνεργασία με τους κοινωνικούς εταίρους και τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών (ΟΚΠ), με την επίδειξη ιδιαίτερης προσοχής σε ζωτικούς τομείς όπως ο τουρισμός και η γεωργία.

1.5. Τα ζητήματα δικαιοσύνης, ισότητας και συμπεριληψης είναι υψίστης σημασίας, καθώς η είσοδος στην εποχή της πράσινης ενέργειας μπορεί να επιτείνει τις υφιστάμενες εισοδηματικές και κοινωνικές ανισότητες. Πρωτοβουλίες όπως το Κοινωνικό Ταμείο της ΕΕ για το Κλίμα και το Ταμείο της ΕΕ για την Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή⁽¹⁾ είναι ευπρόσδεκτες και ζωτικής σημασίας, αλλά πρέπει να συμπληρωθούν με πρόσθετα μέσα, ώστε να καλυφθούν αποτελεσματικά όλες οι προκλήσεις και οι απαιτήσεις της μετάβασης. Η εστίαση στα παιδιά και στα ζητήματα διαγενεακής δικαιοσύνης είναι ουσιαστικής σημασίας.

1.6. Η παροχή στις ευάλωτες ομάδες ευκαιριών να αποκτήσουν δεξιότητες πολύτιμες για την πράσινη οικονομία αποτελεί τεράστιο εγχείρημα και ουσιαστικό βήμα για την πρόληψη της ενεργειακής φτώχειας.

⁽¹⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής (ΕΟΚΕ) με θέμα «Χρηματοδότηση του Ταμείου για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή από το Ταμείο Συνοχής και το Μέσο Ανάκαμψης της Ευρωπαϊκής Ένωσης» (ΕΕ C 486 της 21.12.2022, σ. 23).

1.7. Τα συμπληρωματικά μέσα για την αντιμετώπιση των προκλήσεων και των απαιτήσεων της ενεργειακής μετάβασης έχουν πρωταρχική σημασία. Το Ταμείο Συνοχής, το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης και ο Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας μπορούν επίσης να συμβάλουν στην επίτευξη του προαναφερθέντος στόχου της αντιμετώπισης της ενεργειακής φτώχειας, αλλά απαιτείται επειγόντως περισσότερη δράση για την ανάπτυξη μιας ολοκληρωμένης πολιτικής και κοινωνικής στρατηγικής της ΕΕ. Η ολοένα και συχνότερη εμφάνιση καταστροφών σχετιζόμενων με την κλιματική κρίση αναδεικνύει την ανάγκη ενίσχυσης της ικανότητας της ΕΕ να ανταποκρίνεται προδραστικά, και όχι αντιδραστικά, σε όλες αυτές τις καταστάσεις έκτακτης ανάγκης. Εν προκειμένω, το Ταμείο για την Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή μπορεί να αποδειχθεί εργαλείο υψίστης σημασίας.

1.8. Η εξέταση της διασύνδεσης μεταξύ των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής, των ευάλωτων ομάδων και των κοινωνικών ανισοτήτων, και η κατανόηση του τρόπου με τον οποίο η κλιματική αλλαγή και η μετάβαση στην πράσινη ενέργεια μπορούν να εντείνουν τις υφιστάμενες κοινωνικές και περιβαλλοντικές αδικίες είναι πρωταρχικής σημασίας, ιδίως εφόσον είναι πιθανό οι περιθωριοποιημένες κοινότητες να επιβαρυνθούν δυσανάλογα από την κλιματική κρίση. Η διερεύνηση της δυσανάλογης έκθεσης των περιθωριοποιημένων κοινοτήτων στην ατμοσφαιρική ρύπανση και των δυσμενών επιπτώσεών της στη σωματική και την ψυχική υγεία, λόγω της εγκατάστασης βιομηχανικών εγκαταστάσεων στις γειτονίες τους, αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα. Τα μέτρα στήριξης των ευάλωτων ομάδων και των πληττόμενων νοικοκυριών θα πρέπει να βασίζονται σε μια ολιστική θεώρηση, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης μέσων κοινωνικής πολιτικής⁽²⁾.

2. Γενικές παρατηρήσεις

2.1. Όσον αφορά την κλιματική κρίση, οι αδυναμίες της πολιτικής σε εθνικό, ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο επηρεάζουν δυσανάλογα τις ευάλωτες ομάδες, ενώ οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι ευάλωτες ομάδες για την προσαρμογή τους στην κλιματική αλλαγή και τον μετριασμό των επιπτώσεών της είναι τεράστιες. Η πρόσβαση των ευάλωτων ομάδων στους πόρους που διατίθενται για τον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής και την προσαρμογή σε αυτήν παραμένει περιορισμένη. Για παράδειγμα, είναι σκόπιμο να αναλυθεί πώς τα ακραία καιρικά φαινόμενα επηρεάζουν δυσανάλογα τις περιθωριοποιημένες κοινότητες, όπως οι πλημμύρες σε γειτονίες χαμηλού εισοδήματος που οδηγούν σε εκτοπισμό και απώλεια μέσων διαβίωσης.

2.2. Η ενεργειακή φτώχεια έχει ήδη αναδυθεί ως βασική κοινωνική πρόκληση μετά την έναρξη της κρίσης στην αγορά ενέργειας που προκλήθηκε από την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία. Οι κοινωνικές προκλήσεις που έχουν ανακύψει από την κρίση της αγοράς ενέργειας λόγω στρατηγικών γεγονότων απαιτούν επείγοντα μέτρα για την αντιμετώπιση της πρόκλησης και τη διασφάλιση της κοινωνικής ισότητας, καθώς η κλιματική κρίση και η μετάβαση στην πράσινη ενέργεια έχουν οδηγήσει σε αύξηση του κόστους διαβίωσης. Αυτό είναι πιθανό να αποτελέσει απειλή για την κοινωνική ισότητα στην Ευρώπη εάν δεν ληφθούν επείγοντα μέτρα.

2.3. Οι γυναίκες, ιδίως στον Νότο, προβλέπεται να βρεθούν σε ιδιαίτερα μειονεκτική θέση λόγω της κλιματικής κρίσης. Στις περιοχές όπου οι εγκαταστάσεις ύδρευσης, αποχέτευσης και υγιεινής (WASH) είναι ανεπαρκείς και οι γυναίκες εξακολουθούν να είναι υπεύθυνες για την ύδρευση των νοικοκυριών τους, η κρίση του νερού θα δημιουργήσει μια σημαντική επιπρόσθετη επιβάρυνση. Επιπλέον, η πρόσβαση των γυναικών στην απασχόληση, η εισοδηματική σταθερότητα, το βιοτικό επίπεδο και η εργασιακή ασφάλεια θα παρεμποδιστούν περαιτέρω από τις οικονομικές διαταραχές που υπάρχει πιθανότητα να προκαλέσει η κλιματική κρίση.

2.4. Οι γεωργοί είναι πιθανό να αντιμετωπίσουν πρωτοφανείς προκλήσεις, καθώς η απειλή της απερίμωσης και άλλοι κίνδυνοι που ενέχει η λειψυδρία πλανώνται πάνω από τη Μεσόγειο και άλλες μείζονες γεωργικές περιοχές της Ευρώπης, όπως η Κεντρική και η Ανατολική Ευρώπη. Η γεωργία είναι πιθανό να καταστεί μη βιώσιμη σε μεγάλες εκτάσεις γης της νότιας Ευρώπης, όπου τα μειούμενα επίπεδα βροχοπτώσεων και η μη βιώσιμη διαχείριση των υδάτων οδηγούν σε κρίσιμη λειψυδρία. Τα στοιχεία σχετικά με τις κοινωνικοοικονομικές συνέπειες των μεταβαλλόμενων μοτίβων βροχοπτώσεων και της θερμικής καταπόνησης στις αποδόσεις των καλλιεργειών και στα μέσα βιοπορισμού παραμένουν ανεπαρκή.

2.5. Οι φτωχοί των πόλεων αναμένεται επίσης να αντιμετωπίσουν τεράστιες δυσκολίες στην προσαρμογή τους στις συνθήκες της κλιματικής κρίσης. Ζώντας στις λιγότερο βιώσιμες και περιβαλλοντικά ασφαλείς συνοικίες μεγάλων πόλεων, θα αντιμετωπίσουν απότομη υποβάθμιση του βιοτικού τους επιπέδου χωρίς να διαθέτουν τις δεξιότητες και τους πόρους προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις. Επιπλέον, τα άτομα που ανήκουν σε αυτές τις κοινωνικά ευάλωτες ομάδες έχουν περίπου 15 % περισσότερες πιθανότητες να ζουν σήμερα σε περιοχές με τις υψηλότερες προβλεπόμενες αυξήσεις στις διαγνώσεις παιδικού άσθματος λόγω της αύξησης της ατμοσφαιρικής ρύπανσης από αιωρούμενα σωματίδια που οφείλεται στην κλιματική αλλαγή, καθώς και σε περιοχές όπου το μεγαλύτερο ποσοστό της γης προβλέπεται να πλημμυρίσει λόγω της ανόδου της στάθμης της θάλασσας⁽³⁾.

⁽²⁾ <https://www.eesc.europa.eu/el/our-work/publications-other-work/publications/cost-climate-change-households-and-families-eu>

⁽³⁾ Climate Change and Social Vulnerability in the United States: A Focus on Six Impacts (Η κλιματική αλλαγή και η κοινωνική ευπάθεια στις Ηνωμένες Πολιτείες: εστίαση σε έξι επιπτώσεις), Ουάσινγκτον: Οργανισμός Περιβαλλοντικής Προστασίας των Ηνωμένων Πολιτειών (EPA), 2021.

2.6. Οι νησιωτικές και παράκτιες κοινότητες πρόκειται να πληγούν ιδιαίτερα, καθώς η διάβρωση της γης και η άνοδος της στάθμης της θάλασσας θα θέσουν σε δοκιμασία τον βιοπορισμό τους και θα θέσουν υπό αμφισβήτηση τη βιωσιμότητα των παραδοσιακών οικονομικών δραστηριοτήτων. Αυτό αφορά μεταξύ άλλων τις κοινότητες που ζουν σε ατόλες και κοντά σε κοραλλιογενείς υφάλους στον Ατλαντικό, τον Ειρηνικό και τον Ινδικό Ωκεανό.

2.7. Οι αυτόχθονες κοινότητες από την Αρκτική έως τον Αμαζόνιο και από την Ινδονησία έως το Κονγκό είναι πιθανό να αντιμετωπίσουν τεράστια πίεση στα μέσα βιοπορισμού τους ως αποτέλεσμα των επιπτώσεων της κλιματικής κρίσης στο οικοσύστημα και στις οικονομικές τους δραστηριότητες. Είναι αναγκαίο να εξεταστούν οι συγκεκριμένες ευπάθειες και οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στις αυτόχθονες κοινότητες, καθώς και να διερευνηθούν οι παραδοσιακές γνώσεις και πρακτικές που μπορούν να συμβάλουν στην ανθεκτικότητα έναντι της κλιματικής αλλαγής.

2.8. Τα άτομα με αναπηρία και οι ηλικιωμένοι είναι πιθανό να αντιμετωπίσουν τεράστιες προκλήσεις λόγω της κλιματικής κρίσης, καθώς οι καύσωνες αυξάνουν τα ποσοστά θνησιμότητας μεταξύ των ευάλωτων ομάδων· επιπλέον, η πρόσβαση σε δημόσιους χώρους θα περιοριστεί από ακραία καιρικά φαινόμενα και καταστάσεις έκτακτης ανάγκης που συνδέονται με την κλιματική κρίση.

2.9. Η κλιματική κρίση είναι πιθανό να επηρεάσει δυσανάλογα ορισμένες περιοχές του κόσμου, των οποίων οι οικονομίες εξακολουθούν να εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τη γεωργία, όπως η περιοχή της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής και η υποσαχάρια Αφρική⁽⁴⁾. Αυτό είναι πιθανό να διαταράξει τις γεωργικές οικονομίες μεγάλων περιοχών και να οδηγήσει σε πολιτική αποσταθεροποίηση και απότομη αύξηση των μεταναστευτικών πιέσεων προς τον Βορρά.

2.10. Σε πολλές χώρες όπου οι μειονοτικές ομάδες αντιμετωπίζουν πολιτικές και κοινωνικές ανισότητες, η κλιματική κρίση είναι πιθανό να επιδεινώσει τις υφιστάμενες διαιρέσεις και ανισότητες, καθώς οι κυρίαρχες ομάδες θα έχουν προτιμησιακή πρόσβαση στους συρρικνούμενους κοινούς πόρους. Η όξυνση των υφιστάμενων συγκρούσεων για το νερό μπορεί να οδηγήσει σε περαιτέρω αποσταθεροποίηση περιοχών που πλήττονται ήδη από παρατεταμένες συγκρούσεις, όπως το Ισραήλ και η Παλαιστίνη, η Συρία και η Λιβύη.

2.11. Οι ηλικιωμένοι, λόγω της μειωμένης κινητικότητάς τους και του ισχυρότερου δεσμού με τα σπίτια τους, είναι πιθανό να επηρεαστούν σοβαρά από την κλιματική κρίση, καθώς οι καύσωνες αυξάνουν τα ποσοστά θνησιμότητας και οι τόποι όπου ζουν εδώ και δεκαετίες μετατρέπονται σε κομβικά σημεία της κλιματικής κρίσης. Ένα παράδειγμα είναι οι ηλικιωμένοι στις Κάτω Χώρες που διαμένουν σε περιοχές χαμηλού υψομέτρου, οι οποίες είναι ιδιαίτερα ευάλωτες στην άνοδο της στάθμης της θάλασσας και έχουν αυξημένο κίνδυνο πλημμυρών λόγω της κλιματικής κρίσης.

2.12. Τα παιδιά είναι τα λιγότερο υπεύθυνα για την κλιματική αλλαγή, αλλά τις συνέπειές της θα τις υποστούν οι νέοι και οι μελλοντικές γενιές. Τα ζητήματα της διαγενεακής δικαιοσύνης αποτελούν κεφαλαιώδη πτυχή κάθε πολιτικής παρέμβασης για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κλιματικής κρίσης.

2.13. Οι μετανάστες και οι πρόσφυγες παραμένουν μεταξύ των πλέον ευάλωτων ομάδων στην κλιματική κρίση, καθώς εξακολουθούν να μην προστατεύονται επαρκώς από το κράτος πρόνοιας των αντίστοιχων χωρών υποδοχής τους, και είναι πιθανό να διαμένουν στις γειτονιές και τις επαρχίες που είναι περισσότερο ευάλωτες στην κλιματική αλλαγή. Επιπλέον, οι μετανάστες και οι πρόσφυγες έχουν την πλέον περιορισμένη πρόσβαση στις ευκαιρίες που προσφέρει η μετάβαση στην πράσινη ενέργεια.

2.14. Οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι ευάλωτες ομάδες στις αστικές περιοχές λόγω της κλιματικής αλλαγής είναι επίσης πρωταρχικής σημασίας. Η ανάλυση των επιπτώσεων των καυσώνων, των αστικών θερμικών νησίδων και των πλημμυρών στις περιθωριοποιημένες κοινότητες των πόλεων, και η διερεύνηση στρατηγικών για την ενίσχυση της ανθεκτικότητας των πόλεων και την προώθηση δικαιων μέτρων προσαρμογής είναι ουσιώδους σημασίας. Για παράδειγμα, πρέπει να εξεταστεί ο αντίκτυπος της ανόδου της στάθμης της θάλασσας στις παράκτιες πόλεις και του ενδεχόμενου εκτοπισμού κοινότητων χαμηλού εισοδήματος που κατοικούν σε περιοχές επιρρεπείς σε πλημμύρες.

2.15. Παράλληλα με τις ευάλωτες ομάδες, και τα ευάλωτα οικοσυστήματα αντιμετωπίζουν επίσης τεράστιες προκλήσεις λόγω της κλιματικής κρίσης και αξίζουν την προσοχή της διεθνούς κοινότητας. Σε πολλές περιπτώσεις, οι ευάλωτες ομάδες και κοινότητες βασίζονται σε ευάλωτα οικοσυστήματα. Ως εκ τούτου, αντιμετωπίζουν αυξημένες απειλές τόσο από φυσικούς όσο και από κλιματικούς κινδύνους. Οι στρατηγικές προσαρμογής στο πλαίσιο αυτό είναι επίσης βέβαιο ότι θα βρεθούν αντιμετώπιες με σημαντικούς συμβιβασμούς και επιλογές πολιτικής⁽⁵⁾.

⁽⁴⁾ Ένωση Οικονομικών και Κοινωνικών Επιτροπών Αφρικής (ΕΟΚΕΑ), *Climate change and its consequences: The voice of the African citizens* (Η κλιματική αλλαγή και οι συνέπειές της: Η φωνή των Αφρικανών πολιτών), Γλασκόβη, 10 Νοεμβρίου 2021.

⁽⁵⁾ Ομάδα εμπειρογνομόνων για τις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες, *Considerations Regarding Vulnerable Groups, Communities and Ecosystems in the Context of the National Adaptation Plans* (Ζητήματα που αφορούν τις ευάλωτες ομάδες, τις κοινότητες και τα οικοσυστήματα στο πλαίσιο των εθνικών σχεδίων προσαρμογής), Βόννη: Γραμματεία Κλιματικής Αλλαγής των Ηνωμένων Εθνών, 2018, σ. 34, Οργανισμός Περιβαλλοντικής Προστασίας των Ηνωμένων Πολιτειών (ΕΡΑ), *Climate Change Impacts on Air Quality* (Οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στην ποιότητα του αέρα).

2.16. Πολλές κοινωνικά ευάλωτες ομάδες ζουν σε βιομηχανικές ή αστικές περιοχές με υψηλά επίπεδα ατμοσφαιρικής ρύπανσης. Οι κοινότητες Ρομά στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι πιο πιθανό να ζουν σε περιοχές όπου οι αλλαγές που σχετίζονται με το κλίμα ενδέχεται να έχουν αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία. Ορισμένα άτομα είναι επίσης περισσότερο ευάλωτα στις επιπτώσεις της ατμοσφαιρικής ρύπανσης στη σωματική και την ψυχική υγεία, επειδή πάσχουν από χρόνιες παθήσεις. Για παράδειγμα, ορισμένες εθνοτικές κοινότητες, ομάδες χαμηλού εισοδήματος, αυτόχθονες πληθυσμοί και ομάδες μεταναστών έχουν υψηλότερα ποσοστά καρδιοπάθειας, άσθματος και χρόνιας αποφρακτικής πνευμονοπάθειας (ΧΑΠ) ⁽⁶⁾.

3. Κλιματική αλλαγή, ευάλωτες ομάδες και ενεργειακή μετάβαση

3.1. Οι ευάλωτες ομάδες είναι πιθανό να αντιμετωπίσουν σημαντικές δυσκολίες κατά τη μετάβαση στη δίκαιη και καθαρή ενέργεια. Η αύξηση της ανεργίας σε ορισμένους τομείς λόγω αυτής της μετάβασης απειλεί ομάδες που είναι ήδη ευάλωτες στον κίνδυνο ανεργίας και απασχολούνται σε τομείς όπως η γεωργία, οι μεταφορές, οι κατασκευές και η στέγαση. Η ανεργία που θα επέλθει από αυτήν τη μετάβαση θα επηρεάσει άτομα που έχουν περιορισμένες εναλλακτικές λύσεις απασχόλησης, π.χ. λόγω της σχετικά μεγάλης ηλικίας τους ή της έλλειψης επαρκών επαγγελματικών δεξιοτήτων ώστε να μεταπηδήσουν σε έναν νέο τομέα.

3.2. Οι ερευνητικές προτεραιότητες μετατοπίζονται σημαντικά από τη διερεύνηση των κλιματικών ή ακραίων καιρικών φαινομένων στην εξέταση των τρόπων με τους οποίους οι άνθρωποι και τα συστήματα βιώνουν τις επιπτώσεις, καθώς και των συστημικών κοινωνικών και οικονομικών ανισοτήτων που εντείνουν την έκθεση και την ευπάθειά τους. Η κατανόηση των διαφορετικών επιπτώσεων στους πληθυσμούς, τις κοινότητες και τα συστήματα λόγω της μετάβασης στην πράσινη οικονομία είναι ζωτικής σημασίας για την ανάπτυξη προσαρμοσμένων δράσεων αντιμετώπισης και προσαρμογής που περιλαμβάνουν ευρύ φάσμα ενδιαφερόμενων μερών και καταθέτουν το κόστος μετάβασης με δίκαιο και ισότιμο τρόπο ⁽⁷⁾.

3.3. Το υψηλότερο κόστος διαβίωσης που συνδέεται με τη μετάβαση στην πράσινη ενέργεια αποτελεί μια δύσκολη πρόκληση που πρέπει να αντιμετωπιστεί το συντομότερο δυνατόν ώστε η ενεργειακή μετάβαση να μη δαιμονοποιείται από λαϊκιστές και καιροσκόπους.

3.4. Τα ευρωπαϊκά νοικοκυριά και οι οικογένειες είναι πιθανό να δυσκολευτούν περισσότερο να καλύψουν τις ενεργειακές δαπάνες σε μια ταχώς μεταβαλλόμενη αγορά ενέργειας, η οποία τίθεται επίσης σε δοκιμασία από μείζονες στρατηγικούς κλυδωνισμούς. Η ευκαιρία να αποκτήσουν τα ευρωπαϊκά νοικοκυριά και οι οικογένειες ενεργειακή αυτάρκεια, με την παραγωγή της δικής τους ενέργειας με ανανεώσιμα μέσα και τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης των κτιρίων, παραμένει ανεκμετάλλευτη.

3.5. Οι συνέπειες της κλιματικής κρίσης στην ψυχική υγεία χρήζουν προσεκτικής μελέτης: η κλιματική κρίση επηρεάζει άμεσα και έμμεσα την ψυχική υγεία των ανθρώπων. Οι φυσικές καταστροφές αποτελούν το πιο αξιοσημείωτο παράδειγμα. Στις ΗΠΑ δημιουργήθηκε ένας νέος ιατρικός κλάδος —η οικοψυχολογία— ακριβώς για τη μελέτη αυτού του φαινομένου.

3.6. Η ενεργειακή μετάβαση μπορεί να είναι επιτυχής μόνο εάν εξυπηρετεί το δημόσιο συμφέρον: πρέπει να αφορά τους ανθρώπους και να έχει ως στόχο τους ανθρώπους. Αυτό σημαίνει ότι τα μέτρα αναδιανομής της χρηματοδότησης είναι αναγκαία, αλλά όχι επαρκή για την αντιμετώπιση της κρίσης. Οι προληπτικές και διαρθρωμένες πρωτοβουλίες σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης αποτελούν αναγκαία συμπληρώματα των μέσων αναδιανομής της χρηματοδότησης, που μπορούν όχι μόνο να μετριάσουν αλλά και να αναστρέψουν τους κινδύνους της ενεργειακής φτώχειας ⁽⁸⁾.

3.7. Η μετάβαση στη νέα ενέργεια μπορεί να προκαλέσει κλυδωνισμούς στην αγορά εργασίας και σε τομείς χαμηλού εισοδήματος, όπως οι μεταφορές, οι κατασκευές και η στέγαση. Οι κίνδυνοι ανεργίας για τις περιθωριοποιημένες ομάδες που απασχολούνται σε ευάλωτους τομείς παραμένουν υψηλοί, ενώ οι μετανάστες και οι πρόσφυγες έχουν περιορισμένη πρόσβαση σε ευκαιρίες στο πλαίσιο της μετάβασης στην πράσινη ενέργεια. Είναι πολύ σημαντικό να διασφαλιστεί ότι η μετάβαση αυτή θα είναι δίκαιη και να αναπτυχθούν δεξιότητες για την πράσινη οικονομία, για παράδειγμα, με την εξέταση των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι εργαζόμενοι στον κατασκευαστικό τομέα όσον αφορά την προσαρμογή σε βιώσιμες κατασκευαστικές πρακτικές, και της ανάγκης για προγράμματα μετεκπαίδευσης.

3.8. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ) τονίζει τον πρωταρχικό ρόλο της εκπαίδευσης και της ανάπτυξης ικανοτήτων στην ενδυνάμωση των ευάλωτων ομάδων ώστε να μπορούν να αντεπεξέλθουν στην κλιματική αλλαγή. Πρωταρχική σημασία έχει η διερεύνηση καινοτόμων προσεγγίσεων για την εκπαίδευση και την ενημέρωση των περιθωριοποιημένων κοινοτήτων όσον αφορά την κλιματική αλλαγή, καθώς και η εξέταση των δυνατοτήτων εφαρμογής προγραμμάτων ανάπτυξης δεξιοτήτων με σκοπό να ενισχυθεί η προσαρμοστική ικανότητα των ευάλωτων ομάδων, ιδίως μέσω της μελέτης των εκπαιδευτικών προγραμμάτων για την κλιματική αλλαγή με πρωτοβουλία των τοπικών κοινοτήτων σε μειονεκτούσες συνοικίες και του αντικτύπου τους στην ενίσχυση της ανθεκτικότητας και της προσαρμοστικής ικανότητας.

⁽⁶⁾ Climate Change Impacts on Air Quality (Οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στην ποιότητα του αέρα), Ουάσινγκτον: Οργανισμός Περιβαλλοντικής Προστασίας των Ηνωμένων Πολιτειών (EPA), 2021.

⁽⁷⁾ Ομάδα εμπειρογνομών για τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες, Ζητήματα που αφορούν τις ευάλωτες ομάδες, τις κοινότητες και τα οικοσυστήματα στο πλαίσιο των εθνικών σχεδίων προσαρμογής, προσάρτημα Β.

⁽⁸⁾ Γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ με θέμα «Αντιμετώπιση της ενεργειακής φτώχειας και ανθεκτικότητα της ΕΕ: προκλήσεις από οικονομική και κοινωνική σκοπιά» (ΕΕ C 486 της 21.12.2022, σ. 88).

4. Ειδικές παρατηρήσεις

4.1. Στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, συμπεριλαμβανομένης της Ουκρανίας και της Μολδαβίας, οι χώρες αντιμετωπίζουν αυξανόμενη εποχιακή μεταβλητότητα, που απειλεί τις, κατά κύριο λόγο, αγροτικές οικονομίες τους και τα μέσα βιοπορισμού των γεωργών μικρής κλίμακας⁽⁹⁾. Σε χώρες όπως η Πολωνία και η Ουγγαρία, οι κοινότητες χαμηλού εισοδήματος που ζουν σε αστικές περιοχές αντιμετωπίζουν συχνά υψηλότερα επίπεδα ατμοσφαιρικής ρύπανσης, τα οποία επιδεινώνονται από τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, όπως οι καύσωνες και οι αλλαγές στα μοτίβα βροχοπτώσεων. Στη Λευκορωσία και την Ουκρανία καταγράφηκε απότομη αύξηση των δασικών πυρκαγιών λόγω των μεταβαλλόμενων κλιματικών συνθηκών, οι οποίες επηρεάζουν σημαντικά τις αγροτικές κοινότητες και τους οικοτόπους άγριας ζωής⁽¹⁰⁾.

4.2. Στις βορειότερες περιοχές της Ευρώπης, ιδίως στη Γροιλανδία, ο παραδοσιακός κυνηγετικός και αλιευτικός τρόπος ζωής των αυτοχθόνων κοινοτήτων απειλείται λόγω της ταχείας τήξης του περμαφρόστ, η οποία απειλεί το οικοσύστημα, καθώς και την τοπική οικονομία και τις ευάλωτες ομάδες⁽¹¹⁾. Στον Αρκτικό Κύκλο, οι αυτόχθονες κοινότητες Σάμι της βόρειας Σκανδιναβίας βλέπουν την παραδοσιακή εκτροφή τaráνδων και τα μέσα βιοπορισμού τους να απειλούνται από την αύξηση της θερμοκρασίας και τη μεταβολή των οικοσυστημάτων⁽¹²⁾.

4.3. Η υποβάθμιση της ποιότητας του αέρα ως αποτέλεσμα της κλιματικής κρίσης είναι πιθανό να επηρεάσει τη σωματική και την ψυχική υγεία των ευάλωτων ομάδων σε μεγάλες πόλεις της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής. Πόλεις όπως το Κάιρο, η Τεχεράνη ή η Κωνσταντινούπολη είναι πιθανό να αντιμετωπίσουν τεράστιες προκλήσεις στο εγγύς μέλλον.

4.4. Στη νοτιοανατολική Ευρώπη, ιδίως στη Βουλγαρία και τη Ρουμανία, οι χώρες έχουν να αντιμετωπίσουν πρωτοφανή περιστατικά πλημμυρών και κατολισθήσεων, τα οποία έχουν σοβαρό αντίκτυπο στις κοινότητες χαμηλού εισοδήματος που δεν διαθέτουν πόρους για τη διαχείριση καταστροφών⁽¹³⁾. Οι χώρες σε ολόκληρη τη νοτιοανατολική Ευρώπη, συμπεριλαμβανομένης της Αλβανίας και της Βόρειας Μακεδονίας, διαπιστώθηκε ότι είναι ιδιαίτερα ευάλωτες σε καύσωνες, ξηρασίες και δασικές πυρκαγιές λόγω της κλιματικής αλλαγής, η οποία πλήττει κυρίως τους αγροτικούς πληθυσμούς και τους ηλικιωμένους⁽¹⁴⁾.

4.5. Οι μεσογειακές χώρες, όπως η Κύπρος, η Ελλάδα, η Ιταλία, η Μάλτα, η Πορτογαλία και η Ισπανία, αντιμετωπίζουν αυξημένο κίνδυνο μείωσης των επιπέδων βροχοπτώσεων, καυσώνων που οδηγούν σε απερίμωση, και λειψυδρίας. Οι συνθήκες αυτές επηρεάζουν δυσανάλογα τις αγροτικές, παράκτιες και νησιωτικές κοινότητες, ιδίως εκείνες που εξαρτώνται από τη γεωργία⁽¹⁵⁾.

4.6. Οι δασικές πυρκαγιές πρωτοφανών διαστάσεων αποτελούν τεράστια πρόκληση για την ασφάλεια και την ευημερία των ευάλωτων ομάδων σε ολόκληρη τη Μεσόγειο⁽¹⁶⁾. Οι καταστροφικές δασικές πυρκαγιές που ξέσπασαν στην Ελλάδα, το καλοκαίρι του 2022 στη Βόρεια Εύβοια και το καλοκαίρι του 2023 στον Έβρο, αποδεκάτισαν όλες τις γεωργικές και δασικές οικονομικές δραστηριότητες, και υπενθύμισαν πολύ οδυνηρά τους αυξημένους κινδύνους που αντιμετωπίζουν οι ευάλωτες ομάδες στα μεσογειακά κράτη μέλη της ΕΕ.

4.7. Οι νησιωτικές και παράκτιες κοινότητες της Μεσογείου αντιμετωπίζουν σημαντικούς κινδύνους λόγω πλημμυρών και διάβρωσης. Και τα δύο φαινόμενα αποτελούν επίσης τεράστια απειλή για τη φυσική και πολιτιστική κληρονομιά της Μεσογείου⁽¹⁷⁾.

4.8. Σε μεγαλουπόλεις όπως το Μιλάνο και το Παρίσι, οι αστικές θερμικές νησίδες επηρεάζουν τις συνθήκες διαβίωσης και την υγεία όλων των πολιτών, και πλήττουν δυσανάλογα τα οικονομικά ασθενέστερα άτομα και τα άτομα με προβλήματα υγείας. Τα προβλήματα αυτά επιδεινώνονται από την έλλειψη χώρων πρασίνου και τα προβλήματα ποιότητας των κατοικιών⁽¹⁸⁾.

Βρυξέλλες, 13 Δεκεμβρίου 2023.

Ο Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Oliver RÖPKE

⁽⁹⁾ Climate change and agriculture in Eastern Europe (Κλιματική αλλαγή και γεωργία στην Ανατολική Ευρώπη), 2022.

⁽¹⁰⁾ Forest Fires and Climate Change in Eastern Europe (Δασικές πυρκαγιές και κλιματική αλλαγή στην Ανατολική Ευρώπη), 2023.

⁽¹¹⁾ Indigenous Adaptation in the Arctic (Προσαρμογή των αυτοχθόνων πληθυσμών στην Αρκτική), 2023.

⁽¹²⁾ Forbes κ.ά., 2022.

⁽¹³⁾ Rasul & Balica, 2023.

⁽¹⁴⁾ Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος, 2023.

⁽¹⁵⁾ Climate change and desertification in Southern Europe (Κλιματική αλλαγή και απερίμωση στη Νότια Ευρώπη), 2023.

⁽¹⁶⁾ Angela Symons, The Era of «Mega Forest Fires» Has Begun in Spain. Is Climate Change to Blame? (Η εποχή των μεγάλων δασικών πυρκαγιών έχει αρχίσει στην Ισπανία. Φταίει η κλιματική αλλαγή?), Euronews, 27.3.2023.

⁽¹⁷⁾ Lena Reimann κ.ά., Mediterranean Unesco World Heritage at Risk from Coastal Flooding and Erosion Due to Sea-Level Rise (Η κληρονομιά Unesco της Μεσογείου κινδυνεύει από πλημμύρες και διάβρωση των ακτών λόγω της ανόδου της στάθμης της θάλασσας), Nature Communications, τόμος 9, αριθ. 1 (2018).

⁽¹⁸⁾ Nidhi Singh, Saumya Singh και RK Mall, Urban Ecology and Human Health: Implications of Urban Heat Island, Air Pollution and Climate Change Nexus (Αστική οικολογία και ανθρώπινη υγεία: Επιπτώσεις της σχέσης μεταξύ αστικής θερμικής νησίδας, ατμοσφαιρικής ρύπανσης και κλιματικής αλλαγής), Urban Ecology: Elsevier, 2020.